

REGISTERBLAD

Område av riksintresse för naturvård i Kalmar län.

Områdesnamn: Ottenby

Områdesnummer: NRO08083

Namn: Markus Forslund (1998-11-01), uppdaterat (2003-06-25)

Kommun: Mörbylånga kommun

Kartblad: 3G NO

Area: 2 470 ha, varav 1 463 ha land och 1 007 ha vatten

Naturgeografisk region: Region 14a Ölands alvar

Kust/havsregion: IV Egentliga Östersjön

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Avrinningsområde 119 (Öland)

Agrara kulturlandskapsregioner: Öland och sydöstmåländska slättbygden

Landskapsformer: Slätt med relativ höjd under 20m

Riksvärde

Sedimentär berggrundsstratigrafi, Strandvallar		
Odlingslandskap	Naturbetesmark <u>Äng</u>	Flora och fauna
Ädellövskog	Flora och fauna	

Värdeomdöme: Vidsträckt strandängar och en- och tokbevuxna betesmarker. Schäferiängarna är en av landets största naturbetesmarker. Strandängarna har under lång tid utnyttjats som slätter- och betesmark. Inslaget av örter i betesmarken är stort och artrikedomen påfallande. I norra delen finns ett stort sammanhängande lövskogsområde, Ottenby lund med mycket rik insektsfauna och kryptogamflora. Ölands södra udde är en av norra Europas värdefullaste fågellokaler och

betydelsefull både som rast- och häckningsplats. Vid fågelstationen har bedrivits kontinuerlig ringmärkning av fågel sedan 1946. Utmed Kalmarsund finns en hög abrasionsklint med lagerföljder från understa ordovicium.

Huvudkriterier: A -- Område med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller kombination av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.

C -- Område med sällsynta naturtyper, hotade eller sårbara biotoper och arter

D -- Område med mycket rik flora/fauna

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar, oljeutsläpp mm.

Säkerställande: Större delen är naturreservat och ramsarområde. Området är föreslaget att ingå som särskilda bevarandeområde (SE0330108) i Natura 2000 och den del som är naturreservat ingår som särskilt skyddsområde (SE0330083) i Natura 2000. Arbeta pågår med att utöka reservatet. Omfattas av strandskydd (300 m) samt landskapsbildsskydd enligt 19 § NVL i sin tidigare lydelse och är riksintresse för friluftsliv och kulturmiljö.

Områdets huvuddrag: Det flacka landskapet vid Södra udden är typiskt för södra Öland. Det präglas av mycket stora arealer av öppna betesmarker med en värdefull och hävdgynnad flora. Längst i öster ligger Schäferiängarna, ett stort sammanhängande område av helt öppna gräsmarker. De gamla strandvallarna ger ängarna en böljande topografi där krönens torra gräsmarker övergår i sänkoras kärrartade vegetation. Området har en lång tradition som slåtteräng, men idag betas huvuddelen av nötkreatur. Betesmarkerna är mycket variationsrika. Längs de låga strandvallarna finns en torr och hedartad vegetation med växter som stagg, borsttåg, ljung och rotfibbla. Typiskt för Schäferiängarna är också de breda havsstrandängarna. Särskilt vid Sandvik i södra delen är dessa ovanligt breda. Rödsvingel och salttåg växer på de högre partierna medan krypven och gåsört dominerar i svackorna. På flera ställen finns skonor. Karaktärsväxter i dessa vegetationsfattiga svackor är glasört och saltnarv.

Sedan några år tillbaka har slåttern återupptagits på de norra delarna av Schäferiängarna. Området som slåttras är cirka 55 hektar och det är därmed en av de största sammanhängande slåtterängarna i Nordeuropa, kanske till och med den största. I dessa delar dominerar gräs som blåtåtel, fårsvingel och älväxing. Örtinslaget är relativt stort och består av arter som jungfrulin, blodrot, ängsskallra och slåtterblomma. Sedan slåttern återupptagits har den slåttergynnade växten späd ögontröst återkommit i tusental. Den är starkt beroende av kontinuerligt ängsbruk och är typisk för de öländska slåtterängarna.

Schäferiängarna har ett av södra Sveriges absolut största och artrikaste bestånd av häckande vadare. Strandskata, tofsvipa och rödbena dominerar. Här finns stora förekomster av kärrsnäppa, skärfläcka och brushane. Under häckningstiden råder tillträdesförbud. Två fågeltorn finns i området.

Ottenbylund är södra Ölands största sammanhängande lövskogsområde och ett av Sveriges allra värdefullaste skogsbestånd. Skogen är starkt kulturpåverkad och har ett parkliknande utseende. Lunden har nyttjats som kunglig jaktpark sedan 1600-talet och denna tradition vidmakthålls

fortfarande med en stam av dovhjortar. Idag är Ottenbylund en ganska sluten blandlövskog med ek och björk som de dominerande trädslagen. Många av ekarna är gamla och grova. De har ett vidkronigt växtsätt och de allra äldsta är cirka 450 år gamla. Den lavflora som finns på träden saknar motstycke i landet. Den är i hög grad beroende av de relativt luckiga bestånden, det speciella lokalklimatet samt det höga inslaget av gamla, grova träd i halvöppna miljöer, framför allt ek och rönn. I lunden finns en lång rad sällsynta och specialiserade lavar. De mest extrema exemplen utgör daggklotterlav och öländsk pricklav. Den förstnämnda finns enbart i Ottenbylund i Sverige medan den sistnämnda dessutom är känd från Trollskogen i Böda. Några andra så kallade ”lokalmaritima” arter, till exempel röd pysslinglav samt getlav, finns endast vid Ottenby i östra Sverige.

Björken verkar alltid ha varit ett viktigt inslag i Ottenbylund. Många av björkarna har ett flerstamigt växtsätt vilket troligen är en effekt av ett tidigare stubbskottsbruk. Blötare stråk i lunden intas av framför allt av al och björk. Ovanligt gamla träd finns också av rönn, hagtorn, apel och avenbok.

Insprängt i främst den norra delen av lunden finns flera öppna slätter. De är rester av den mosaikartade karaktär som kännetecknade Ottenbylund förr i tiden. Längst i norr ligger Kyrkängen, en liten öppen slätteräng som fortfarande har kvar en artrik och slättergynnad flora. Ängen är glest bevuxen med grupper av flerstammiga björkar. Grässvålen har en rik flora och innehåller karaktärsväxter som blekstarr, hartmansstarr, Jungfru Marie nycklar, nattviol och jungfrulin. Övriga slätter i lunden har en betydligt artfattigare flora, bland annat Stora Finnslätten i södra delen av lunden.

I lunden pågår sedan 1998 en omfattande restaurering, med gallringar, röjningar och återupptagen hävd. Genom bete och slätter ska området återfå det utseende lunden hade i slutet av 1600-talet. Men hänsyn tas också till dagens naturvärden. För att kunna göra det genomförs parallellt en kryptogaminventering.

I lunden häckar mer eller mindre regelbundet ett 40-tal fågelarter. Till de vanligaste arterna hör bofink, lövsångare, stare och härmsångare. Vissa år häckar här sällsyntheter som sommargylling, mindre flugsnappare och halsbandsflugsnappare. I anslutning till de öppna ängspartierna och i lundens randområden kan man under försommaren höra kornknarren. Den hör till de hävdberoende fågelarterna som gått tillbaka sedan lunden slutit.

Fjärilsfaunan i lunden avviker i flera avseenden från andra öländska lundar. Artantalet är i jämförelse med andra lundar lågt. Här finns cirka 400 storfjärilar. En annan avvikande faktor är artsammansättningen. Här finns flera arter som saknas eller är mycket ovanliga på resten av Öland, medan andra arter som man förväntar sig i en öländsk lövskog saknas. Äkta gräsmot är ovanlig i hela landet, men talrik i Ottenbylund. Ljusgrått ängsfly förekommer bara på två lokaler i landet varav Ottenby är den ena och den klart rikaste. Punkterad lavspinnare har här sin enda fasta förekomst utanför Skåne. Andra sällsynta arter är klocksäckspinnare, berberisbredvecklare, hagtornsommarvecklare, strecksumpvecklare och blek rosenvecklare. Till arter som förvånandsvärt nog saknas, eller är mycket fåtaliga, hör trollspinnare, stor snigelspinnare, strecktecknat aftonfly, leverfärgat ängsfly och benvedsmätare.

Väster om Ottenbylund vidtar den så kallade Västra marken. Den består av öppna gräs- och tokmarker som nyttjats som betesmark under mycket lång tid. Vegetationen i stora delar utgörs av torrbackar med luddlosta, färsvingel, svartkämpar och rajgräs som några av de dominerande växterna. Fuktigare partier intas av gräsmarker med älväxing, ibland med ett mer eller mindre tät buskskikt av tok. Partier med täta ebuskage förekommer på flera ställen. I de tätare delarna finns inslag av björk, rönn och oxel. Längs stranden i sydväst finner man välbetade havssträndängar med krypven och salttåg. Här finns gott om saltsvackor med strandkämpar och dvärgsutt. Utmed områdets stränder finns flera sandrevlar. Den största, Stora sandreveln, ligger längs östra

sidan och sträcker sig längs hela Schäferiängarna. Vid Kyrkhamn och söderut på västra sidan ligger Västrevet som består av flera mindre öar. Fågellivet på öarna domineras av olika måsfåglar som gråtrut, havstrut, fiskmås och silvertärna. Mås- och trutkolonier vid Västrevet har minskat betydligt under senare år, men fortfarande finns flera par silltrut, en art som har gått starkt tillbaka. På Västrevet fanns 1998 fem av Ölands sju häckande par. En annan hotad art som fortfarande häckar i området är småtärna. Andra häckfåglar är större strandpipare, skärfläcka, kärrsnäppa, rödbena, brushane och roskarl.

Ottenby och Ölands södra udde är klassiska fågelmarker. Här bedrivs sedan 1946 en omfattande ringmärkning för att samla kunskaper om fåglarnas flyttning. Södra udden är en viktig knutpunkt för de stora flyttfågelstråken och varje år passerar miljontals småfåglar. Under höstarna passerar stora mängder vadare och gäss från den ryska taigan. Ottenby blir för dessa fåglar en sista utpost innan de drar vidare längs sin flyttväg. Idag ringmärks omkring 20 000 fåglar varje år. De bestäms bland annat till art, kön och ålder.

Något som inte är lika välkänt är att Ottenby även är en klassisk geologisk lokal. Särskilt det nordvästra strandpartiet där det finns en flera hundra meter lång strandskärmning med en lagerföljd av kalksten, glaukonistisk skiffer och alunskiffer. Ett 20-tal olika trilobiter har påträffats: *Megistapsis estonica*, *Nileus exarmatus*, *Ampyx ater*, *Ceratopyge forficula*, *Euloma ornatum*, *Ottenbyaspis oriens* och *Niobella obsoleta* för att nämna några. Exempel på brachiopoder är *Nanrthis billingensis* och *Broeggeria salteria*.

Ottenby är ett av landets mest välbesökta naturområden. Årligen tar området emot cirka 200 000 besökare. Vid fyren har ett naturum uppförts där områdets natur och historia presenteras.

Anmärkningar: Ingår i naturvårdsplanen för Öland (S-27), länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (40-111) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (H4003 40-63). Omfattas av ett flertal områden i våtmarksinventeringen och ängs- och hagmarksinventering (klass I). Området ligger inom världsarvet Södra Ölands odlingslandskap.

Referenser:

- Ahlén, I. 1997. *Ölands fladdermusfauna*. Länsstyrelsen i Kalmar län. Meddelanden 1997:7. Kalmar.
- Bergström, S.M. 1965. *Guide till en 4-dagars berggrundsexkursion på Öland*. Kompendium. Paleontologi och historisk geologi, Lunds universitet.
- Carlsson, L. (red). 1997. *Fågellokaler på Öland*. Calidris supplement nr 17. Ölands ornitologiska förening.
- Ekstam, U. 1981. *Naturreservatet Knisa mosse på Öland*. Calidris 10: 3–19.
- Forslund, M. (red). 2001. *Natur och kultur på Öland*. Länsstyrelsen i Kalmar län. Kalmar
- Hylander, K. 1994. *Våtmarksinventering av Öland 1993*. Länsstyrelsen i Kalmar län informerar, 1994:3.
- Jaanusson, V. & Mutvei, H. 1982. *Ordovician of Öland*. Guide to excursion 3. IV International Symposium on the Ordovician System, Oslo 1982. Swedish Museum of Natural History, Palaeozoology. Stockholm.
- Jansson, T. 2002. *Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap*, Länsstyrelsen i Kalmar län
- Larsson, A. 1974. *Ottenby naturreservat. Vegetation och markanvändning*. Meddelanden från Avdelningen Ekologisk Botanik 2:6. Lund.
- Lemdahl, G. Andrén, H. & Christodoulou, G. 1999. *Geologisk exkursion genom Småland och Öland*. Exkursionskompendium. ITN, Växjö universitet.
- Lindeborg, M. 1996. *Inventering av fjärilsfaunan i Ottenbylund på Öland 1993–1995*. Lucanus 1: 40–49. Föreningen SydOstEntomologerna, Kalmar.

- Lindeborg, M. 1997. *Fjärilsmarker på Öland från Långe Jan till Långe Erik*. FaZett Vol. 10:2. Entomologiska sällskapet i Lund.
- Ljungström, L, m fl. 1995. *Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram, Mörbylånga kommun*. Länsstyrelsen i Kalmar län informerar. Meddelande 1995:20.
- Länsstyrelsen i Kalmar län, 1989. *Inventering av ängs- och hagmarker, Mörbylånga kommun*. Länsstyrelsen i Kalmar län informerar, 1991:2.
- Naturvårdsverket. 1997. *Sveriges finaste odlingslandskap. Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Etapp 1*. Rapport 4815.
- Ottosson, U. Johansson, K. & Pettersson, J. 1989. *Häckfågelbestånden av and- och måsfåglar samt vadare på Ölands strandängar*. Calidris 18: 47–87.
- Pettersson, J. Hellström, M. & Jonzen, N. 1995. *Fåglar på Ölands strandängar*. Rapport från Ottenby fågelstation nr 11.
- Pettersson, J. 2001. *Fåglar på Ölands sjömarker 1988 och 1998*. Länsstyrelsen i Kalmar län. Meddelanden 2001:12.
- Rodebrand, S 1975. *Ornitologisk inventering av Södviken, Väsbyffärd och Gredaviken*.